

Грабинський Михайло Ігорович

*к.ю.н., асистент кафедри міжнародного права
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИОКРЕМЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПРАВ У НОВИХ ПОКОЛІННЯХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права людини, що безпосередньо пов'язані з її економічним благополуччям, це напевно одна із тих юридичних сфер, що рівномірно забута як міжнародним, так і національним правом.

Хоча сьогодні все ще актуальним і найбільш досліджуваним залишається друге покоління прав людини [1], зараз науковцями вже напрацьовуються обґрунтування четвертого [2] та п'ятого [3] покоління цих прав. Нові підходи пояснюють необхідність виділення так званих «колективних прав», при цьому все частіше мова йде про екологію, гендерну політику, право на смерть та інформаційні (цифрові) права.

Ми вважаємо, що після Другої світової війни є ще одна сфера прав людини, що зазнала вагомих змін у практичному застосуванні та проблемах захисту – фінансові права людини. До таких прав слід віднести, зокрема: право людини на безумовний базовий дохід, право людини на базову фінансову освіту (фінансову грамотність), право людини на захист своїх економічних інтересів у споживацьких відносинах, право людини на вільний вибір фінансових інструментів тощо.

Здебільшого держави не можуть і (що найгірше) не хочуть забезпечувати своїм громадянам зазначені права, аргументуючи це «особливою» опікою про економічне благополуччя людини (захист від необдуманих втрат, від фінансових ризиків, від економічних злочинів тощо). А така позиція є неправильною та шкідливою, адже суперечить новим тенденціям становлення прав людини.

Для прикладу, право на евтаназію (право на смерть) вже майже не викликає подив у юристів-дослідників, але чомусь все ще викликає певний супротив у багатьох державах. Тому і право на надмірний економічний ризик (добровільне використання

громадянином високодохідних та високоризикових фінансових інструментів) без обговорення стало темою табу для всіх без винятку держав. Наприклад, якщо людина достеменно знає про правову природу фінансових пірамід, про можливість «доходу» лише для тих, хто вчасно вийде зі системи, та високий ризик втрати свого вкладення, то, як і з правом на евтаназію, вона може такі інструменти використовувати без додаткового втручання держави, адже це є складовою її фінансової свободи.

Постійна боротьба з фінансування тероризму, відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, а також з неплатниками податків, сприяє порушенню ще одного фінансового права людини – права на економічну конфіденційність.

Деякі держави спромоглися в рамках експерименту запровадити безумовний базовий дохід для своїх громадян [4]. Дослідники встановили, що введення механізмів безумовного базового доходу також містить ряд серйозних соціальних ризиків: зростання соціальної апатії, загальне зниження трудової активності, знецінення праці людини як такої. Водночас аргументовано, що введення безумовного базового доходу розвинутими країнами і обмеженість ресурсів на такі практики в країнах, які розвиваються, може ще більше поглибити вже існуючі диспропорції у їх соціально-економічному розвитку та зумовити стихійне зростання міграційних потоків з менш розвинутих країн у країни центру світ-системи [5]. Тому бачимо, що іноді держави погоджуються забезпечувати фінансову свободу громадян, але на жаль, реалізація відповідних прав поки здійснюється дуже вибірково.

Фінансова грамотність є необхідністю для сучасної людини, адже в світі сучасних технологій та активного розвитку економічної сфери, людина просто повинна вміло розпоряджатися власними коштами задля їх економії, примноження та планування свого бюджету [7].

Право на фінансову грамотність (базову фінансову освіту) зазвичай розглядають як обов'язок держави навчати основам фінансів школярів. При цьому основними завданнями школи та уряд визначають зростання компетенції громадян у сфері управління власними фінансами (розуміння

фінансової термінології, володіння актуальною інформацією, відповідальна фінансова поведінка, вміння приймати обдумані фінансові рішення) [6]. Насправді питання фінансової грамотності є ширшим. Використання багатьох фінансових інструментів може ефективно вирішити питання порушення інших прав людини. Зменшення світового рівня бідності населення та розвиток економіки в цілому мають стати ключовим пріоритетом для всіх держав, який можна буде забезпечити щонайменше реалізувавши право на фінансову грамотність людини.

Результатом незабезпечення державами прав людини на захист економічних інтересів у споживацьких відносинах (права споживачів фінансових продуктів) є незнання громадянами можливих шляхів вирішення вже існуючих фінансових проблем, зокрема: неправомірно високих відсотків по кредитах, невиплат депозитних коштів, погроз з боку колекторів тощо [7].

Таким чином, норми національного законодавства та міжнародного права не передбачають виокремлення окремої сфери – фінансових прав людини, а наявність існуючих систем захисту суміжних прав людини не можуть забезпечити усунення цієї правової прогалини. Ефективний захист згаданих прав та їх правове закріплення має стати одним із пріоритетів для подальшого дослідження в рамках четвертого та п'ятого покоління прав людини.

Джерела:

1. Мінакова А. Б. Аналіз Європейської соціальної хартії (переглянутої) та її значення для України. Становлення громадянського суспільства: нормативно-правове підґрунтя. Матеріали науково практичної конференції (м. Київ, 22–23 жовтня 2021 р.). Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2021. С. 43–47.

2. Корнієнко І. В. Історичні етапи розвитку поколінь прав людини / І. В. Корнієнко. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 136–138.

3. Кофман Б. Я. Покоління прав людини та їх вплив на становлення і трансформацію конституційно-правового статусу людини і громадянина [Електронний ресурс]. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 5. С. 29–37. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2019_5_5

4. Другопольський О. В., Другопольська Т. І. Концепція безумовного базового доходу як альтернатива бісмарківській моделі держави добробуту: від теоретичних студій до експериментальних практик // *Економіка: реалії часу*. 2017. № 2 (30). С. 32–46.

5. Ковтун, Н. Шкіль, Л., Венцель Н. Безумовний базовий дохід як фактор нівеляції соціальних ризиків в умовах модернізаційних викликів Industry 4.0 *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. Вип. 1 (89), 2021. С.76–87. DOI : 10.35433/PhilosophicalSciences.1(89).2021.76–87

6. Смовженко Т., Кузнецова А. Впровадження фінансової грамотності в Україні: сучасний стан і перспективи. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 9. С. 8–16.

7. Галла М.О. Юридична клініка «Феміда» на захисті прав споживачів фінансових послуг. *Актуальні питання вдосконалення національного законодавства* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 14 травня 2020 р.). Маріуполь : ДонДУУ, 2020. С. 17–18.

Ivanchenko Olga

*candidate of Legal Sciences (Ph.D in Law),
associate Professor of the Department of Theory of Law National University
«Odesa Law Academy»*

SYSTEMATIZATION OF LAW: GENERAL PRINCIPLES AND LEGAL NATURE

In modern conditions of accumulation over many years of a large amount of legal material, the existence of a significant array of regulations adopted at different times, in force or truncated, or actually expired, the systematization of legislation is especially necessary. In this regard, the analysis of the doctrinal understanding of the essence and legal nature of the systematization of law is relevant. The essence of the concept of systematization is based on scientific and theoretical ideas about the system and the practical use of a systems approach. In this regard, it is necessary to dwell in more